

NÉMETH GYÖRGY DSc

nemeth.gyorgy@btk.elte.hu

ókortörténész, egyetemi tanár (ELTE BTK)¹

Az athéni adólisták

On the Athenian Tribute Lists

ABSTRACT

The study deals with the inscriptions of the Athenian Tribute Lists, and highlights the tax list of 454/453 BC. For comparison, the list of 440/439 BC is examined. These lists are not only a valuable source of Athenian foreign policy and economy, but also, for example, for tracing changes in Athenian letter forms and their evolution.

KEYWORDS

Athenian Tribute Lists, quota, Greek epigraphy, Athenian politics

DOI 10.14232/belv.2022.2.4

<https://doi.org/10.14232/belv.2022.2.4>

Cikkre való hivatkozás / How to cite this article:

Németh György: (2022): Az athéni adólisták. *Belvedere Meridionale* vol. 34. no. 2. pp 45–58.

ISSN 1419-0222 (print)

ISSN 2064-5929 (online, pdf)

(Creative Commons) Nevezd meg! – Így add tovább! 4.0 (CC BY-SA 4.0)

(Creative Commons) Attribution-ShareAlike 4.0 International (CC BY-SA 4.0)

www.belvedere-meridionale.hu

¹ ORCID 000-0001-878-8102.

1. A DÉLOSZI SZÖVETSÉG

Athén Spárta szövetségeseiként vett részt a Xerxész hadainak támadását visszaverő szalamiszi (Kr. e. 480), plataiai és mükaléi csatákban (Kr. e. 479). Az athéniak folytatni akarták a háborút, hogy a perzsák által leigázott kis-ázsiai ión városokat is felszabadítsák. E városok, mint pl. Miléosz, Epheszosz, Szmürna, természetesen őrizték görög identitásukat, de azért, hogy a perzsáktól való függés pusztán egy-egy helytartó odahelyezése által valósult meg, nem tűnt számukra túlságosan nagy tehernek. Ugyanakkor a hatalmas birodalom tartományaiiban a kereskedés egészen Indiáig és Egyiptomig megnyílt számukra, amit e kereskedővárosok alaposan ki is használtak. Így aztán vezetőik között többen is úgy gondolták, hogy egy athéni «felszabadítás» nem lenne számukra feltétlenül előnyös.² A spártaiak azonban nem voltak érdekeltek egy kisázsiai hadjáratban. Nem szívesen vonultak el a Peloponnészoszról, őrizetlenül hagyva otthon nagy tömegű helótájukat. A seregüket vezető parancsnok, Pauszaniasz ugyan Ciprus majd Büzantion térségéből kiszorította a perzsákat, de 478 elején megvádolták - igaz, hamisan -, hogy lepaktált a perzsa fővezérrel, így hazahívták Spártába. A spártaiak ezzel a maguk részéről lezártak tekintették a perzsa háborút.

Az athéni Ariszteidész azonban meglátta a lehetőséget a spártaiak kivonulásában, és a megmaradt szövetségesek élén nekilátott a görög városok felszabadításának, más szóval meghódításának, és a mögöttük fekvő perzsa területek feldúlásának. A megszállt görög városok, akár akarták, akár nem, beléptek Athén szövetségesei közé, a déloszi szövetségbe, amelynek központja és kincstára eleinte a szent szigeten volt. A szövetségi rendszer egyre csak nőtt, és újabb meg újabb területekkel gazdagodott, míg végül nagyjából háromszáz tagállama lett. Thuküdidész tömören így foglalja össze a folyamatot:³

“Így került a vezetés (*hégemonia*) a szövetségesek (*szümmakhoszok*) elhatározásából és a Pauszaniasszal szemben támadt gyűlölet következtében az athéniak kezére, akik aztán meghatározták, hogy mely államok kötelesek pénzt és melyek hajót adni a barbárok ellen, azzal a határozott céllal, hogy bosszúból a kiállott szenvedésekért végigdűlják a király területeit. Ekkor szervezték meg a »hellének kincstárnoka« (*hellenotamiasz*) nevű új tisztséget; e tisztség viselőjének kellett beszélnie az adót (*phorosz*) (így nevezték a pénzbeli hozzájárulást). Ennek az összegét kezdetben négyszázhatvan talantonban határozták meg. A kincstár Déloszon volt, s itt, a szentélyben tartották a gyűléseket is. Az athéniak kezdetben úgy töltötték be vezető szerepüket, hogy tiszteletben tartották szövetségeseik önállóságát (*autonomosz*), és velük együtt, közösen folytatták a tanácskozásokat (*szünodosz*), a jelenlegi és a méd háborúk között eltelt időben a következő, részben háborús jellegű, részben az államok belső életét érintő lépéseket tették, amelyek nemcsak a barbárok és a fellázadt szövetségesek, hanem az efféle ügyekbe minden esetben beavatkozó peloponnészosziak ellen is irányultak.”⁴ Thuküdidész leírása jól érzékelteti, hogyan csúszott szinte véletlenül Athén kezébe az a hatalom, amit egyébként flottája nagysága miatt már korábban is kiérdemelt volna, és hogyan alakult át Kr. e. 478 és 430 között az önkéntes katonai szövetség (*szümmakhia*) lassan valóságos athéni birodalomná (*arkhé*),

² HEGYI 1981.

³ A déloszi szövetség bemutatását az alábbi könyv alapján mutatom be: NÉMETH 1999. 296–300.

⁴ THUKÜDIDÉSZ 1, 96–97. Muraközy Gyula fordítása.

a szövetségi hozzájárulás (*eiszphora*) kötelező adóvá (*phorosz*), aminek a végén a fellázadt és levert szövetségesek alattvalóvá süllyedtek (*hüpekoosz*).⁵

Spárta növekvő gyanakvással követte ezt a folyamatot, amely két összecsapáshoz is vezetett az Athén vezette déloszi szövetség és a spártai irányítás alatt álló peloponnészoszi szövetség között, az első és a második peloponnészoszi háborúhoz.⁶ A második peloponnészoszi háború előestéjén maga Periklész figyelmeztette honfitársait, amikor Spárta követelte a déloszi szövetség feloszlását (Kr. e. 430), hogy a békekötés a déloszi szövetség végét jelentené, az pedig végzetes lenne államuk számára (Thuküdidész 2, 63): “S erről a hatalomról mostmár nem lehet lemondanotok, bármennyire szeretné is most egyik-másikotok, a pillanatnyi helyzettől megrémülve, a tértelenséget kedvelő derék ember szerepét játszani. Hiszen hatalmatok immár zsarnoki uralommá (*türannisz*) vált, s lehet, hogy ennek kialakítása helytelennek látszik, de lemondani róla veszélyes.”⁷

A szövetség tagállamainak vagy hajót kellett állítani a közös flottába, vagy szövetségi hozzájárulást kellett fizetniük. A déloszi szövetség haderejét a hajót állító államokon kívül legnagyobb mértékben Athén biztosította a szövetségesektől behajtott adók segítségével. A déloszi szövetségben, megalapítása után feltehetően az alábbi kisebb tagállamok állítottak hajót: Akanthosz, Androsz, Eretria, Heszitiaia, Iaszosz, Keósz, Khalkisz, Kűthnosz, Parosz, Poteidaia, Szeriphosz, Sziphnosz, Sztúra, Ténosz.⁸ A nagyobb hajóállítók Athén, Thaszosz (Kr. e. 463-ig, utána adófizető), Naxosz (Kr. e. 470 k.-ig, utána adófizető), Szamosz (Kr. e. 440-439 kivételével), Leszbosz (Kr. e. 427-ig, utána adófizető), Khiosz. A peloponnészosi háború kirobbanásakor azonban Athénon kívül már csak Khiosz és Leszbosz küldött hajókat, a többiek adófizetővé váltak és gyalogosokat állítottak a közös hadseregbe.

A tagállamok által befizetett adó összege többször változott a szövetség fennállása alatt.

<u>Év</u>	<u>Adó</u>	<u>Forrás</u>
Kr. e. 478 k.	460 talanton	Thuküdidész 1, 96.
Kr. e. 431 k.	600 talanton	Thuküdidész 2, 13.
Kr. e. 425/424	1460 talanton	IG I ² 63; IG I ³ 71. ⁹

Amint látjuk, Kr. e. 425/424-ben az első szicíliai expedíció és a püloszi hadjárat költségeinek fedezése céljából az athéni Kleón brutálisan megemelte az egyes szövetségesekre kirótt adó mértékét. Összehasonlításul álljon itt néhány szövetséges Kr. e. 441-ben és 425-ben fizetett adója.

<u>Polisz</u>	<u>Kr. e. 454</u>	<u>Kr. e. 425</u>
Thaszosz	30 talanton	60 talanton
Ainosz	10 talanton	20 talanton
Szamothraké	6 talanton	15 talanton

⁵ PSZEUDO-XENOPHÓN 2, 3; THUKÜDIDÉSZ 4, 108, 3; 8, 64, 1; XENOPHÓN: *Hellénika*, 5, 2, 15; MATTINGLY 1996.

⁶ Kr. e. 460–445; Kr. e. 431–404.

⁷ THUKÜDIDÉSZ 2, 63. Muraközy Gyula ford.

⁸ MERITT et al. 1950. 3, 239–241.

⁹ MERITT et al. 1939, 1. A9.

2. A DÉLOSZI SZÖVETSÉG ADÓLISTÁI

A déloszi szövetség adófizető tagállamait az úgynevezett athéni adólistákról ismerjük.¹⁰ A déloszi szövetség adólistái két hatalmas sztélén (kőtáblán) és néhány kisebb feliraton maradtak fenn.¹¹ A kőtáblák már az ókorban összetörtek, és kisebb, kb. futballabda nagyságú darabjaikat beépítették az Akropoliszon emelt épületekbe. A Parthenón és az Erekhtheion körül girbe-gurba utcácskák alakultak ki, a Parthenónt a törökök mecsetté alakították át. A későbbi ráépítéseket a 19. században lebontották, és a feliratos köemlékeket az Akropoliszon raktározták. Az adólisták töredékeit három amerikai tudós több évtizedes munkával állította össze, de August Böckh már 1817-ben összefoglalta, amit az addig előkerült darabokról tudni lehetett.¹² A kutatás Meritték négy kötetes kiadása után is tovább folytatódott,¹³ és ma is folyik tovább. A legjobb kiadás jelenleg az *Inscriptiones Graecae* harmadik kiadásában (és annak online verziójában) található, de egy osztrák kutató, Sebastian Prignitz újrapvizsgálja a töredékeket és egy új rekonstrukciót készít elő.¹⁴ Björn Paarmann 2007-ben kommentárt írt a feliratról.¹⁵ A sztéléket ma az athéni Epigraphiai Múzeumban őrzik. A Kr. e. 454/453-ból származó adólista nyitja a feljegyzések sorát, amiket Kr. e. 406/405-ig vezettek. Kr. e. 454 előtt nem vezették tagállamonként a listát, csak a befolyt teljes összeget jegyezték fel Délosz szigetén. A hatvanadot akkor még feltehetőleg a déloszi Apollón szentélyének utalták át. Az ötven éven keresztül vezetett listákban hiányt csak a Kr. e. 449/448. év és a Kr. e. 414/413–411/410 közötti időszak jelentett. Ez utóbbi években az athéniaiak a rögzített (bár többször megemelt) összegű adó helyett 5%-os vámot (*eikosztén*) szedtek. Kr. e. 454/453-tól 440/439-ig egy hatalmas, 3,583 m magas, 1,105 m széles és 0,385 m vastag, mind a négy oldalán teleírt (és 183 töredékből összeállított) sztélén rögzítették a szövetségesek által befizetett szövetségi hozzájárulás (*eiszphora*) hatvanad részét („egy minát minden talanton után”), amit Athéné istennő számára ajánlottak föl. Az egyes sorokban először a város nevét (vagy lakóinak nevét, netán a város uralkodójának nevét) tüntették föl, majd a város adójának hatvanad részét drakhmákban. Ha a hatvanad összege egy drakhmánál kisebb egységre jött ki, a harmadik oszlopba kerültek az oboloszok. Az egyes adózó egységek meghatározott adót fizettek, a városok sorrendje az adólistákon az első években esetleges volt. A korábban minden különösebb rendszer nélkül följegyzett, vagy legfeljebb bizonyos földrajzi egymasmellettiséget kifejező adólistákon Kr. e. 443/442-ben megjelenik az öt adóközret (ión, thrákiai, hellészpontoszi, káriai, szigetek), amelyek ettől kezdve állandó sorrendben, és az egyes körzeteken belül a poliszok is változatlan rendben követik egymást. Kr. e. 424/424-ben megjelenik a feliratokon Akté (Trója környéke) és Pontosz (Fekete-tenger) adóközrete. Az adó mértéke a poliszok méretétől, lakosságának számától és gazdagságától függött. Ha egy kisebb településnek aranybányája (pl. Sziphnosz) vagy más nagy értékű ásványi kincse (pl. a paroszi márvány) volt, adója is ennek megfelelően magasabb lett. A déloszi szövetségnek fennállása alatt – hosszabb-rövidebb ideig – összesen 349 tagállama volt. Ez a valaha volt szövetségesek teljes száma, vagyis egyetlen

¹⁰ MERITT et al. 1939–1950.

¹¹ Az adólistákat az alábbi munka felhasználásával mutatom be: NÉMETH 1996, 158.

¹² BÖCKH 1817; MERITT et al. 1939–1950; MERITT 1943.

¹³ MEIGGS 1952; MATTINGLY 1966; WALBANK 1974; KALLET 2004.

¹⁴ LEWIS – JEFFERY 1981.

¹⁵ PAARMANN 2007.

esztendőben sem volt pontosan ekkora a taglétszám. A szövetségesek közül Kr. e. 441-ben 107 tagállam évi hozzájárulása kevesebb, mint fél talanton (vagyis 3000 drachma) volt, egy polisz fizetett 18 talantont (Parosz), és 30 talantonnal csak két polisz (Aigina, Thaszosz) gazdagította a közös kasszát. A legkisebb befizetők Kr. e. 441-ben mindössze 100 drakhmát fizettek. Ezek voltak Pteleon, Elaiusza és Pediesz en Lindó). Összehasonlításként érdemes megjegyezni, hogy 100 drachma kevesebb, mint egy athéni thész, vagyis bérmunkás egy évi napidíja. Ebből következik, hogy a szövetségnek olyan kis és jelentéktelen tagállamai is voltak, amelyek számára még ennek az összegnek a befizetése is nehézséget okozhatott. Kr. e. 440/439-től 432/431-ig a második nagy sztélére, ezt az évet követően pedig önálló, kisebb sztélékre jegyezték föl a befizetéseket.

A déloszi szövetség adóközeteinek mérete:

- Szigetek Körzet (39 tagállam)
- Iónia Körzet (37 tagállam)
- Karia Körzet (99 tagállam)
- Helléspontosz Körzet (59 vagy 60 tagállam)
- Akté Körzet (13 tagállam)
- Thrákia Körzet (82 tagállam)
- Pontosz (Euxeinosz) Körzet (13 tagállam)

Az alábbiakban egy olyan adólistát teszek közzé, ami korábban megjelent Sarkady János fordításában.¹⁶ Azért közlöm újra, mert utólag jöttem rá, hogy tele van pontatlansággal, egyes sorok ki is maradtak belőle.¹⁷ A hibák keletkezését többek között az magyarázza meg, hogy a Kr. e. 5. század közepén még nem azt a helyesírást használták Athénban, amit ma ismerünk klasszikus ógörögként. A magánhangzók hosszúságát még nem jelölték, így az E jelenthetett e-t (epszilon), de é-t (éta) is. Az O állhatott o, ó vagy akár u helyett is. A kevésbé ismert (vagy éppen csak az adólistákról megismert) települések nevének átírása így nem mindig sikerült jól. Súlyosbította a helyzetet, hogy az athéniak ekkor még az ikszet sem jelölték külön betűvel, ezért Naxosz neve így szerepel a feliraton: Nakhszosz. Az abdériakat pedig így rögzítették: Habderitai. Merítették és Hansenék munkássága alapján ma már könnyű azonosítani az egyes településeket, és nevük pontos átírását.¹⁸ Most tehát a lista javított kiadását tekintheti át az olvasó.

3. A SZÖVETSÉGESEK ADÓI A KR. E. 454/3 ÉVBEN:¹⁹

“Ezeket az összegeket összességükben zsengekként fizették be külön-külön az istennőnek a szövetségi kincstárnokok, akiknek jegyzője [...] volt, és számba vette az első [zsengeket]

¹⁶ NÉMETH 1996. 161–162. Sarkady egy az ATL megjelenése előtti, régebbi kiadásból dolgozott.

¹⁷ Kimaradt például a 3. col. első öt sora, kimaradtak továbbá az aigéiai és a neopolisziak, szélümbriaiak valamint a milétosziak Leukon Akrotérionon.

¹⁸ MERITT et al. 1939–1950; HANSEN - NIELSEN 2004.

¹⁹ A fordítás az *IG I³* 259. alapján készült, figyelembe véve a PHI (Packard Humanities Institute) online adatbázisát, valamint MEIGGS – LEWIS 1989. 83–89. Ez magyarázza az eltéréseket az *IG* kiadásához képest.

a harminc számvevő, abból az szövetségi adóból, amelyet a városok Arisztón arkhóni évében befizettek az athénieknek: egy minát minden talanton után.

3. oszlop

Pedaszesz 200 drakhma
Asztüraiaiak 8 drakhma, 2 obolosz
Büzantioniak 1500 drakhma
Kameirosziak 900 drakhma
Thermaiai Ikaroszon 50 drakhma
Daunioiteikhosziak 16 drakhma 4 obolosz
Szamothrakéiaiak 600 drakhma
Asztüpalaiiaiak 200 drakhma
Mendéiek 800 drakhma
Szélümbriaiak 900 drakhma
Aigéiaiak 33 drakhma 2 obolosz
Neopolisziak [*akik valahol laknak*]
Milétosziak Leukon Akrotérionon 300 drakhma
Kolophóniaiak 300 drakhma
Notioniak 33 drakhma 2 obolosz
Diosz Hieroniak 16 drakhma 4 obolosz
Szpartólosziak 200 drakhma
Hairiaiak 300 drakhma
Oiaibeliek Lindoszon 55 drakhma
Asztakosziak 150 drakhma
Neopolisziak 50 drakhma
Maiandrosziak 66 drakhma 4 obolosz

4. oszlop

Maróneiaiak 150 drakhma
Lindosziak 845 drakhma
Oinéiai Ikaroszon 133 drakhma 2 obolosz
Asszosziak 100 drakhma
Neandreia 33 drakhma 2 obolosz
Lampóneia 16 drakhma 4 obolosz
Halikarnasszosziak 165 drakhma 4 obolosz
Sztrepsszaiak 100 drakhma
Galépszosziak 150 drakhma
Kürbisszosz 33 drakhma 2 obolosz
Didümon Teikhosziak 16 drakhma 4 obolosz
Dikaiopolisziak 400 drakhma
Klazomenaibeliek 150 drakhma
Argilosziak 150 drakhma
Karbaszüandaiak 16 drakhma 4 obolosz

Phaszélisziak 600 drakhma
 Termeraiak 250 drakhma
 Kebrénéiek 300 drakhma
 Kaszólabaiak 41 drakhma 4 obolosz
 Abdéra melletti Dikaia 50 drakhma

5. oszlop

Abdériaiak 1285 drakhma, 2 obolosz
 Olünthosziak, szkablaiak, asszériaiak 266 drakhma, 4 obolosz
 Szermüliaiak 772 drakhma
 Méküpernaiak, sztólosziak, polikhnéiek 231 drakhma, 2 obolosz
 Szingosziak 202 drakhma, 2 obolosz
 Thaszosziak 300 drakhma
 Müsziaiak 33 drakhma, 2 obolosz
 Pikrész Szüangelából [50 drakhma]
 Kedriaiak [50 drakhma]
 Keramosziak [150 drakhma]
 Butheiaiak ...
 Küllandosziak [200 drakhma]
 Khiosziak Kariában [33 drakhma 2 obolosz]

...

6. oszlop

Nariszbaraiak [16 drakhma 4 obolosz]
 Müdóniak [25 drakhma]
 Kiosziak 16 drakhma 4 obolosz
 Artakéiak [33 drakhma 2 obolosz]
 Neapolisz Thrákiában 16 drakhma 4 obolosz
 Ida alatti Bérütisziek 16 drakhma 4 obolosz
 Kariai aulaiak 8 drakhma 2 obolosz
 Iaszoszak 100 drakhma
 Parioniak 100 drakhma
 Propontiszi Daszküleion 8 drakhma 2 obolosz
 Aiginaiak 3000 drakhma
 Milétosziak Leroszból 300 drakhma
 Milétosziak Teikhiusszából ...
 ...²⁰

²⁰ Sarkady János fordításának felhasználásával. A görög szöveg interneten is elérhető: <https://inscriptions.packhum.org/text/270?&bookid=4&location=1701>.

KOMMENTÁR

zsengeként - Zsengének (*aparkhé*) nevezték az istenek számára az első termésből bemutatott áldozatot. Ez lehetett kisbárány, kisborjú, de gabona és gyümölcs is. Jó példa erre az áldozattípusra az eleusziszi istennőknek, Déméternek és Korénak bemutatott áldozat, amit egy Kr. e. 422 körül keletkezett athéni feliratról ismerünk:

“Az athéniaiak küldjenek zsengeáldozatot az istennőknek ősi szokás és a delphoi jóslat szerint, száz medimnosz árpa után legkevesebb egy hektheuszt, búzából pedig legkevesebb fél hektheuszt.²¹ Ha valakinek ennél több vagy kevesebb a termése, hasonló arányban küldjön zsengeáldozatot. Ezt gyűjtsek be a démarkhoszok démoszonként, és adják át az eleusziszi hieropoioszoknak Eleusziszbán.”²²

szövetségi kincstárnokok – a hellénotamiászok, akiknek a testületét a déloszi szövetség megalapítása után, Kr. e. 477-ben hozták létre. Feladatuk a szövetségi hozzájárulások, később adók beszedése és nyilvántartása volt.

abból az adóból – nem szövetségi hozzájárulást, hanem egyértelműen szövetségi adót (*szüm-makhikosz phorosz*) ír a felirat.

Arisztón arkhóni évében – Arisztón Kr. e. 454/453-ban volt a kilenc athéni arkhón egyike, az úgynevezett névadó arkhón (*arkhón epónümosz*), akiről az adott évet elnevezték. Az athéni időszámítás a listákba szedett arkhónneveken alapult, vagyis jövőbeli évet nem tudtak megnevezni, mivel nem tudták, hogy akkor ki lesz az arkhón.

egy minát minden talanton után – egy talanton 6000 drakhmából állt. Egy mina száz drakhmát ért, vagyis a talanton hatvanad részét jelentette. A befolyt adó egyhatvanad részét kapta Athéné istennő szentélye, ezeknek a hatvanad részeknek a befizetését rögzítette az egykor az Akropoliszon álló felirat. Ahhoz, hogy megkapjuk a ténylegesen befizetett adót, a lista minden tételét meg kell szorozni hatvannal. Lássunk erre három példát:

Szövetséges	Adó hatvanada drakhmában	Teljes adó
Aigina	3000	180 000 dr.
Thaszosz	300	1800 dr.
Daszküleion	8 drakhma, 2 obolosz	500 dr.

Büzsantioniak – a továbbiakban bemutatok néhány példát arra, hogy ekkor még a lista semmilyen területi elvet sem követett. Büzsantion a mai Isztambul őse a Boszporusz partján.

Kameirosziak – Kameirosz a kariai városzövetség tagja volt Rhodosz szigetén.

Ikaroszon – Ikarosz, mai nevén Ikaria görög sziget Szamosztól délre.

Daunioteikhosz – más néven Damnión Teikhosz, város Thrákiában a propontiszi régióban

²¹ Az attikai (euboiai) *medimnosz* 52,5 liternek felelt meg, ami hat *hektheuszt* foglalt magába.

²² HEGYI 2003. 30.

Szamothraké – Sziget Thrákiától délre

Asztüpalaiá – kis sziget az Égei-tenger déli részén, a Rhodosz vezette Dódekanészosz tagja

Mendé – Városka a Khalkidiké félszigeten.

Széliumbria – Propontiszi városka Büzantion közelében. Lássunk egy részletet a Kr. e. 440/439. évi adólistáról, ahol a hellészpontoszi és a thrákiai adóközrzetek befizetéseit sorolják föl az évenként ismétlődő csoportosításban és sorrendben. (1. ábra)

1. ábra: IG I3 272.440-es adó

2. oszlop

Hellészpontoszi adó

5 drakhma

8 drakhma 2 obolosz

5 drakhma

33 drakhma 2 obolosz

400 drakhma

16 drakhma 4 obolosz

16 drakhma 4 obolosz

8 drakhma 2 obolosz

16 drakhma 4 obolosz

Harpagioniak

Palaiperkótéiak

Neapolisz ap' Athénón

Neandreia

Abüdosziak

Paiszosziak

Perkótéiak

Priaposz

Szigeioniak

900 drakhma	Kalkhédóniak
16 drakhma 4 obolosz	Kiosziak
16 drakhma 4 obolosz	Damnioteikhosziak
16 drakhma 4 obolosz	Didümon Teikhosziak
100 drakhma	Dardanosziak
3 drakhma 2 obolosz	Dardanosziak különbefizetése
16 drakhma 4 obolosz	Lampóneiaiak
1 drakhma 4 obolosz	Lampóneiaiak különbefizetése
283 drakhma 4 obolosz	Tenedosziak
33 drakhma 2 obolosz	Parioniak
100 drakhma	Khersonészosziak
16 drakhma 4 obolosz	Alópekonnészosziak
8 drakhma 2 obolosz	Szésztosziak
8 drakhma 2 obolosz	Madütosziak
8 drakhma 2 obolosz	Limnaiak
50 drakhma	Elaiusziak
[- - - -] ²³	

Thrákiából származó adó

6 drakhma 4 obolosz	Szkiathosziak
200 drakhma	Olünthosziak
[100 drakhma] ²⁴	Aphütisziek
[16 drakhma 4 obolosz]	Therambósziak
[25 drakhma]	Haiszóniak
[100 drakhma]	Argilosziak
[600 drakhma]	Torónéiak
[- - - -]	
66 drakhma 4 obolosz	Méküpernaiak
500 drakhma	Mendéiek
500 drakhma	Neopolisziak
8 drakhma 2 obolosz	Szerméiek
16 drakhma 4 obolosz	Kampszaiak
600 drakhma	Poteidaiaiak
25 drakhma	Ikosziak
[- - - -]	
[100 drakhma]	Sztrepszaiak
[3000 drakhma]	Thaszosziak
[50 drakhma]	Galépszosziak
[100 drakhma]	Dikaiopolisziak
[100]	Dióniak Athószról

²³ Több sor hiányzik.

²⁴ A kiegészített számok biztosak, mivel az athéniaiak négyévente hajtottak végre adóbecslést, és ha a négy közül csak az egyik év adata megvolt, ugyanazzal az adóval számolhatunk a másik három évben is. MCGREGOR – RHODES 2016.

[33 drakhma 2 obolosz]	Aigéiak
[500 drakhma]	Szermüliaiak
---	Dikaia
400 drakhma	Szamothrakéiak
200 drakhma	Szingosziak
100 drakhma	Ainosziak
[- - -]	

Ha összehasonlítjuk a két listát, a 440/439. évi felsorolásból csak négy polisz egyezik meg a 454/453-as listával a hellészpontoszi települések közül (Kiosz, Didümon Teikhosz, Lampóneia és Parion), míg a thrákiai adóközrteből tizenhárom (Olünthosz, Argilosz, Méküperna, Mendé, Neopolisz, Sztrepusza, Thaszosz, Galépszosz, Dikaiopolisz, Aigé, Dikaia, Szamothraké és Szingosz). A korábbi listán azonban ezekkel keverednek a káriai és ióniai poliszok. Mindkét év adólistái hiányosan maradtak fenn, ezért eredetileg több egyezés is lehetett köztük. A legfőbb különbség az adóközrtekek szerinti rendezettségben van közöttük.

4. AZ ADÓLISTÁK MINT FORRÁS

Az adólistákat már első kiadói is elsősorban politikatörténeti forrásként használták Athén szövetségi rendszerének alaposabb megismerésére.²⁵ A szövetségesekek köre évről-évre bővült, ahogy Athén hódító háborúi haladtak előre. Így térképeken lehetett ábrázolni, hogy a déloszi szövetség valamelyik évben pontosan melyik területek fölött rendelkezett. Az is kiderült az újonnan csatlakozó államok földrajzi helyéből, hogy az athéniaiak abban az évben merre indítottak kisebb hadjáratokat, amelyeket a történetírói hagyományból nem ismertünk. Ebből következtetni lehetett Athén hosszabb távú stratégiai céljaira. Ugyanakkor történeti földrajzi szempontból is kiemelkedő fontosságúak ezek a listák, mivel több olyan kis települést lehetett a segítségükkel azonosítani, amelyek a történelemkönyvekből kimaradtak. Előfordult azonban néhány olyan eset is, amikor a település neve megvan, még azt is tudjuk, hogy Thrákiában kell keresni, de régészetiileg nem sikerült azonosítani a lelőhelyet.²⁶

1990-ben jelent meg az első olyan részletes tanulmány, ami a szövetséges poliszok gazdasági helyzetére és méretére nézve vont le következtetéseket.²⁷ Ez a tanulmány hívja fel arra a figyelmet, amit korábban említettem, hogy általában a népesebb tagállamok többet, a kis népességűek kevesebbet adóztak, de ha valamilyen természeti erőforrással (arany- vagy ezüstbánya, kiemelkedő minőségű márvány) rendelkeztek, a lakosságárányosnál lényegesen magasabb adót kellett fizetniük.²⁸

Végezetül egy olyan szempontot szeretnék említeni, ami látszólag csak a felirattannal foglalkozók életét könnyíti meg, valójában azonban fontos történelmi kérdésekre is alkalmas. Az talán mára már világossá vált a kutatók előtt, hogy a görög betűformák fokozatosan

²⁵ MATTINGLY 1996.

²⁶ HANSEN – NIELSEN 2004. 1250.

²⁷ NIXON – PRICE 1991.

²⁸ NÉMETH 2003.

egységesültek olyanná, mint amelyet az ógörög szövegkiadásokból ma ismerünk. Ezt a betűsort általában Kr. e. 5. századi athéni ábécének nevezik, de, mint a mellékelt illusztrációból látjuk, a Kr. e. 5. század közepén az ábécé még messze nem volt azonos a századvégivel. Michael Walbank azt használta ki, hogy az ATL minden egyes felirata arkhónnévvel, évre datált.²⁹ Vagyis az egyes listák betűformái azt tükrözték, amit az athéni hivatalos feliratok betűformái abban az évben mutattak. (2. ábra) Walbank minden év betűformáit kigyűjtötte, és azt is hogy melyik évtől meddig volt használatos egy-egy betűforma. Pl. a 9. N Kr. e. 452-től válik kizárólagossá a feliratokon. Ezzel a kanadai kutató egy olyan egyszerű kulcsot adott a kezünkbe, amely segítségével egy arkhónnévvel nem rendelkező felirattörédket az alkalmazott betűformái alapján 5-10 év pontossággal datálhatunk. Ez pedig több olyan vitatott keltezésű, de történetileg fontos feliratot helyezett megbízható kronológiai keretbe, amelyeket korábban nem sikerült.³⁰ És mindezt egy olyan táblázat segítségével, amit stílszerűen Walbank-listának nevezhetünk.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Α	Α	Α	Α	Α						
Β	Β	Β								
Ε	Ε	Ε	Ε	Ε						
Ι	Ι	Ι								
⊕	⊙	⊙	⊙							
	Drilled	Round	Odd							
○	○	○								
Full Ht.	Half Ht.	Third Ht.								
λ	λ	λ	λ	λ	λ					
Μ	Μ	Μ	Μ	Μ						
Ν	Ν	Ν	Ν	Ν	Ν	Ν	Ν	Ν	Ν	Ν
Ρ	Ρ	Ρ	Ρ							
Σ	Σ	Σ	Σ	Σ	Σ	Σ	Σ	Σ	Σ	Σ
Υ	Υ	Υ	Υ	Υ	Υ	Υ	Υ			
Φ	Φ	Φ	Φ	Φ	Φ	Φ	Φ			
Χ	Χ	Χ								
Ω	Ω	Ω								
	Full Steichen Ht.		Half Ht.							

2. ábra. A Walbank lista

²⁹ WALBANK 1974.

³⁰ Erre csak egy példát említenék, Athén szövetségét a szicíliai Szegesztával (a feliraton Egesztával), amelynek pontos datálása új fénybe helyezte Athén Szicília-politikáját, CHAMBERS 1992. (a korábbi álláspontok összefoglalásával).

IRODALOMJEGYZÉK

- BLAMIRE, ALEC (2001): Athenian Finance, 454–404 B.C. *Hesperia* vol. 70. no. 1. 99–126. <https://doi.org/10.2307/2668488>
- BÖCKH, August (1817): *Die Staatshaltung der der Athener*. Berlin, Realschulbuchhandlung
- CHAMBERS, MORTIMER (1992): . *The Classical Journal* vol. 88. no. 1. sz. 25–31.
- HANSEN, MOGENS HERMAN - NIELSEN, THOMAS HEINE (2004): *An inventory of archaic and classical poleis*. Oxford, Oxford University Press.
- HEGYI DOLORES (1981): *Az iónok Kisázsiában*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- KALLET, LISA (2004): The Tribute Quota Fragments Assigned to 421/0-415/4 B. C. *Hesperia* vol. 73. no. 4. 465–496.
- LEWIS, DAVID M. – JEFFERY, LILIAN H. (1981): *Inscriptiones Graecae. Vol. I Inscriptiones Atticae Euclidis anno anteriores. Editio tertia*. Berlin, De Gruyter.
- MATTINGLY, HAROLD B. (1966): Athenian Imperialism and the Foundation of Brea, *The Classical Quarterly* vol. 16. no. 1. 172–192.
- MATTINGLY, HAROLD B. (1996): *The Athenian Empire Restored: Epigraphic and Historical Studies*. Ann Arbor, University of Michigan Press.
- MCGREGOR, MALCOLM F. – MERITT, BENJAMIN D. (1971): The Athenian Quota-List of 421/0 B. C. *American Journal of Archaeology* vol. 75. no. 1. 91–92.
- MCGREGOR, MALCOLM F. – RHODES, P. J. (2016) tribute lists, Athenian. In *Oxford Classical Dictionary*. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780199381135.013.6556>.
- MEIGGS, RUSSEL (1952): The Athenian Tribute Lists by Benjamin Dean Meritt, H. T. Wade-Gery and Malcolm Francis McGregor. *The Classical Review* vol. 2. no. 2. 97–100. <https://doi.org/10.1017/S0009840X00158792>
- MEIGGS, RUSSEL – LEWIS, DAVID (1989): *A selection of Greek Historical Inscriptions to the End of the Fifth Century BC*. Oxford, Clarendon Press.
- MERITT, BENJAMIN D. – WADE-GERY, HENRY T. – MCGREGOR, MALCOLM F. (1939–1953): *The Athenian Tribute Lists*, 1–4 vols. Athen, American School of Classical Studies = ATL.
- MERITT, BENJAMIN D. (1943): The Early Athenian Tribute Lists. *Classical Philology* vol. 38. no. 4. 223–239.
- MERITT, BENJAMIN D. (1967): Collectors of Athenian Tribute. *The American Journal of Philology* 88. évf. 1. sz. 29–32.
- MERITT, BENJAMIN D. (1972): Two New Fragments of the Tribute Lists. *Hesperia* vol. 41. no. 4. 418–421.
- NÉMETH GYÖRGY (1996): *Görög történelem szöveggyűjtemény*. Budapest, Osiris Kiadó.
- NÉMETH GYÖRGY (1999): *Polisok világa*. Budapest, Korona Kiadó.

NÉMETH GYÖRGY (2003): Egerek és emberek. A görög szigetvilág történeti ökológiája. In Bessenyei JÓZSEF et al. szerk. *Források és történetírás. Studia Miskolcinsia 4.* Miskolc, Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar, 21–36.

NIXON, LUCIA – PRICE, SIMON (1991): The Size and Resources of Greek Cities. In Murray, Oswyn – S. Price, Simon (eds.) *The Greek City from Homer to Alexander.* Oxford, Clarendon Press. 137–170.

PAARMANN, BJØRN (2007): *Aparchai and Phoroi. A New Commented Edition of the Athenian Tribute Quota Lists and Assessment Decrees.* Thèse de doctorat présentée à la Faculté des Lettres de l'Université de Fribourg (Suisse), Fribourg.

PSEUDO-XENOPHÓN (1998): Az athéni állam. Ford. Ritoók Zsigmond. In NÉMETH GYÖRGY (szerk.): *Államéletrajzok.* Budapest, Osiris Kiadó. 119–129.

THUKÜDIDÉSZ (1999): *A peloponnészoszi háború.* Budapest, Osiris Kiadó.

WALBANK, MICHAEL B. (1974): Criteria for Dating of Fifth-Century Attic Inscriptions. In Bradeen, Donald W. – McGregor, Malcolm F. (eds.): *ΦΟΡΟΣ. Tribute to Benjamin Dean Meritt.* Locust Valley – New York. 162–169.

ILLUSZTRÁCIÓK

1. Az adólista 440/439. évének részlete a feliratról készült pacskolat alapján. A pacskolat a feliratra terített nedves papírra készül. A kép lelőhelye: [https://de.m.wikipedia.org/wiki/Datei:Athenian_Tribute_List_15_\(23110023429\).jpg](https://de.m.wikipedia.org/wiki/Datei:Athenian_Tribute_List_15_(23110023429).jpg)

2. A Walbank lista az athéni betűformák fejlődéséről a Kr. e. 5. században. WALBANK 1974, 165.